B. C. D.

INDEX HUJUS DISSERTATIONIS,

DE

FUNDAMENTO ET NORMA DECIDENDI CASUS CONSCIENTIÆ.

§. I. Ordo tractandi.

II. *Conſcientiæ* definitio.

III. Ejus *ſynonyma* ex S. Scriptura, & etymologia.

IV. *Conſcientia* eſt pars luminis naturæ in mente hominis reliqui.

V. Cujus judicium ex *lumine ſcripturæ* magis perficitur.

VI. Utrumq; lumen in judicio conſcientiæ attendendum.

VII. *Syntereſis* conſcientiæ, quid?

VIII. Ejusdem prima principia practica de actione judicandi.

IX. In horum *adplicatione* opus eſt *judicio reflexo* ad illa principia; quod declaratur.

X. *Actus* conſcientiæ formales.

XI. Conſcientiæ *diſtinctiones* variæ, unde?

XII. Quæ recenſentur.

XIII. *Recta* & *erronea* conſcientia, quid?

XIV. *Certa* conſcientia, & *probabilis.*

XV. *Dubia* & *ſcrupuloſa.*

XVI. *Bona* & *mala* conſcientia, hujusque malitiæ gradus.

XVII. *Caſus conſcientiæ, quid?*

XIIX. An quæſtiones theoreticæ de fide, tales ſint? ubi corrupta Scholaſticorum & Summiſtarum theologia moralis notatur.

XIX. Ex corrupta Theologia dogmatica, & ignorantia juris divini, caſus multiplicantur.

XX. *Deciſiones* caſuum conſcientiæ.

XXI. *Ordo* quæſtiones morales tractandi variat.
XXII. Methodi hujus *vitia* & *virtutes* cum illorum emendatione indicantur.
XXIII. *Fundamentum* & *norma decidendi* cognitu neceſſaria.
XXIV. *Erroneum* fundamentum *primum*, ſunt veterum Hebræorum *traditiones*.
XXV. Item Rabbinorum.
XXVI. Horum *autoritas, quanta* ſit.
XXVII. Deinde *Pontificiorum*, Moraliſtarum & Caſiſtarum convenientia cum Rabbinorum, in puncto *Probabilitatis* moralis.
XXIIX. *Probabilitatis* vel *Probabilismi* improba axiomata.
XXIX. Quæ etiam *inepta* ſunt judicio rationis.
XXX. Novi Pontificiorum Moraliſtæ & Caſiſtæ multo pejores antiquioribus.
XXXI. His verum & ſolidum *fundamentū* ac *norma* opponitur, nempe verbum Dei revelatum.
XXXII. Conſcientiæ vero gentilium, norma lumen naturæ tantum eſt.
XXXIII. Chriſtianorum hac in parte fundamentum firmius & norma certior eſt.
XXXIV. In hoc lex Dei revelata & quidem *moralis* agendorum norma.
XXXV. *Ceremonialis* & *forenſis* ad Chriſtianos non ſpectat.
XXXVI. Quo ſenſu *Evangelium* norma conſcientiæ dici posſit?
XXXVII. Quod ulterius declaratur.
XXXIIX. Leges humanæ tam *civiles* tam *eccleſiaſticæ*, etiam conſcientiam Chriſtiani obligant.
XXXIX. Scrupulus aliquis hac in parte ſolvitur.
XL. De obligatione *legum eccleſiaſticarum*:
XLI. *Objectum* harum quodnam?
XLII De obligatione *voti.*
XLIII. De *modo, forma* & *autoritate deciſionis* caſuum.
XLIV. In hac quæſtionis circumſtantiæ morales omnes attendendæ.
XLV. De *prima* circumſt. *quis egit?*
XLVI. De *ſecunda, quid,* egit?
XLVII. De *tertia*, finis, *cur egit?*
XLVIII. XLIX. L. Circumſtantiæ *minus principales* de *medio, modo, loco* & *tempore* declarantur.
LI. Omnes *circumſtantiæ* in judicio

cio actionis conſiderandæ, antequam pronuncietur.

LII. De rebus *mediis* & *adiaphoris*, quid obſervandum?

LIII. Prudentiæ & charitatis regula neceſſaria obſervatu.

LIV. Differentiæ caſuum conſcientiæ notabilis.

LV. Autoritas & exempla piorum Doctorum decidendi caſus normam haut præbent: nec etiam canones conciliorum.

LVI. *Deciſio* caſuum ab *informatione* conſcientiæ differt.

LVII. LVIII. *Regulæ generales* ad infornandam conſcientiam.

LIX. Multitudo doctorum in determinatione boni & mali non attendenda.

LX. LXI. LXII. *Caſus quidam conſcientiæ* velut coronidis loco rationibus certis determinantur.

§. I.

UT argumentum, quo de hac in diſſertatione, divina favente gratia, agere conſtitui rectius cognoſcatur, opus eſt, ut, quæ ad ejus intelligentiaim faciunt, prius dilucidentur, quam decidendi caſus *fundamentum* & *norma* exponantur atq; demonſtrentur. Illa autem ſunt *vocabula*, quibus rerum conceptus jam in titulo expreſſi denotantur.

§. II.

Inter hæc primum eſt *Conſcientia*, cujus indoles ac natura ex definitione & Moraliſtarum, ut vocantur, diſtinctione noſcitur. Illa autem mihi actum, non habitum conſcientiæ, reſpicienti, eſt *Judicium intellectus practici, quo homo ſanæ mentis, vel ex lege connata, vel lata de eo, quod bonum aut malum, juſtum vel injuſtum eſt, judicare valet*; ut *bonum & juſtum eligat, malum aut injuſtum vitet; aut ſi hoc jam patravit, de eo ſerio doleat, atque malum emendet.*

§. III.

Apud Ebræos eſt לב ſeu לבב. Exemplum habemus in Abimelecho, qui ad *perfectionem cordis ſui* provocabat, qua phraſi, ſuæ puritatem conſcientiæ intellexit, *Gen. XX, 5.* Ita vox illa etiam occurrit, *Eccl. VII. 22. Nam etiam vicibus multis novit cor tuum, quod etiam tu maledixeris aliis*. Sic καρδία a Johanne Græce uſurpatur

 in

in 1. *Epiſt. III, 21.* Ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγινώσκῃ ἡμῶν. Inde *S. Bernhardus* de *inter. Dom. c. 22. Conſcientia quaſi cordis ſcientia*; *Et Hugo libr. 2. de Anima. c. 12. Cor & ſe novit ſua ſcientia, & multa alia; quando novit ſe, appellatur Conſcientia, quando præter ſe alia, nominatur ſcientia.* רוח *Spiritus, Proverb. XVIII, 14.* idem notat: *Spiritus viri ſuſtinet morbum ejus; ſed ſpiritum fractum quis ſuſtinebit?* Quaſi diceret: quicunque recta & integra gaudet conſcientia, omnia quæ ei contigerint mala, forti animo perferre poteſt; Cui vero conſcientia læſa eſt, illius humeris grave onus incumbit. Ex N. T. ſpectat huc illud Pauli *1. Cor. II, 11.* τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; *Quis novit, quæ ſunt hominum, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in eo?* id eſt propria cujusque conſcientia, v. *Robertum Sanderſonium*, Theologum Anglum, *Prælect. 1. de obligat. conſcientiæ* §. 3. Alias apud Græcos conſcientiæ, συνείδησις reſpondet. Quæ vox ſi particulam σὺν, & *con* reſpicis, in compoſitione ordinem & reſpectum ad alíud importat; ut ſit quaſi plurium ſcitorum ſcientia; puta, cum eandem rem perſonæ plures ſciant; vel cum plures idem ſciunt; qui ideo alicujus rei *conſcii* dici ſolent. Hinc differunt apud Nonium *ſcius* & *conſcius*: *Scius ſecum, conſcius cum alio ſcius eſt.* Nempe quod hac in parte, non homo ſolus, quæ a ſe geſta ſunt, novit; ſed etiam Deus rerum abditarum omnium *conſcius* ſit ac teſtis, qui corda & renes ſcrutatur. Hanc ob cauſam Jobus etiam *ad teſtem hunc ſuum in cœlis* provocat *Job. XVI, 19.* ſic cum Paulus Chriſtum advocaſſet in teſtimonium veritatis, ſtatim addit: συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεως ἐν Πνεύματι ἁγίῳ *Thomas Aquinas* & Scholaſtici reſpectum illum per particulam *con* notatum, ad plura objecta ſcita involvere ſtatuunt; quia conſcientia ſit *ſcientia conjuncta*, quod præclare exponit laudatus *Sonderſonius l. c.* §. 4. 5. 6.

§. IV.

Nimirum poſt imaginem Dei primo homini concreatam, ſed per inobedientiam propria culpa perditam, rudera ejus quædam vel reliquiæ iſtius luminis concreati, in homine ſuperſunt, quarum virtute non tantum verum & falſum, ſed etiam bonum & malum in ſphæra naturæ tale, diſcernere poteſt, *Rom. I, 32. II, 14. 15.*

§. V.

§. V.

Enimvero, quia illud lumen mentis reliquum imbecille eſt, radiosque obſcuros quodammodo ſpargit; DEus multo clarius lumen in verbo ſuo revelato hominibus accendit, ex quo bonum & malum eo luculentius dignoſci queat. Id quod Hieroſpaltes *Pſal. CXIX. & Pſ. CXLVII, 19.* prædicat.

§. VI.

Utrumque lumen *naturæ* & *Scripturæ*, normam ut veri & falſi, ita boni & mali, juſti & injuſti, juxta diſtinctas rerum ſphæras indicat atque manifeſtat. Quapropter homo illud omni tempore attendere tenetur, quando quid faciendum, aut omittendum eſt; ut conſcientiam habeat tranquillam, quæ magnum hujus vitæ bonum eſt. Contra mala conſcientia, delictorum noſtrorum ipſa teſtis eſt, dicit *Bernhardus*, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa punit, ipſa damnat, confer *Sapient. XVII, 10. ſeqq.* & *Dannh. Colleg. Decalog. p. 908.*

§. VII.

Juris autem ex naturali aut ſcripturæ S. lumine hauſta notitia & cognitio, a Moraliſtis vocatur *Synteresis* (συντήρησις) quod homo illius ſcita generalia velut in mentis ſinu teneat, atque niſi in mentem reprobam, propria culpa, a Deo traditus ſit, ſcire ac inde quid bene agendum, quid omittendum ſit, dijudicare valeat.

§. IIX.

Philoſophi illam veri rectique notitiam congenitam, *κοινὰς ἐννοίας*, ac prima principia practica vocant; quod circa primas, ac univerſaliſſimas regulas juſti & injuſti verſentur; quales ſunt: *Deum eſſe colendum; neminem eſſe lædendum; quod ſibi quis fieri velit, id alteri quoque præſtet.* His autem communioribus juris naturæ præceptis, verbum Dei revelatum, juſti & æqui ſpecialiores & ſingulares regulas ſuperaddidit; ut in omnibus actionibus vitæ præſtandis, vel omittendis, homo normam vitæ rectius inſtituendæ perfectiorem habeat; ac adeo nullam ignorantiam juris, quæ ſuperari non potuiſſet, facile obtendere queat: iſtud enim nos ſapientes reddere ad ſalutem poteſt, ac adeo perfectum eſt, *2. Timoth. III, 15.* quod lumen naturæ præſtare nequit, *Matth. XVI, 17.*

§. IX.

Proinde, ut juris nominati regulæ vel leges ad actiones vitæ humanæ juxta dictamen conſcientiæ adplicentur, & judicium feratur rectum, juſtæ an injuſtæ illæ ſint; opus eſt intellectus judicio reflexo, quæ *συνείδησις, conſcientia* ſtricte adpellatur; h. e. (ut vox ipſa ex *con* & *ſcientia* compoſita inſinuat) *ſcientia* velut *geminata* eſt; nempe primum juris ſeu legis ſcientia, deinde adplicatio ejusdem ad rem ſeu actionem, per actum intellectus reflexum facta. Hoc judicium ſyllogiſmo conſtat practico: ex. gr. Cainus ex *συντηρήσει* ſeu juris divini connati ſcientia hanc juris regulam noverat: *nemo innocens eſt occidendus.* At ille injuſta ira erga fratrem abreptus, eum trucidaverat; hinc ex dictamine juris naturalis ſcientia, *de non-occidendo*, ad fratricidium à ſe patratum, facta adplicatione, ex *Syntereſi* atque actu intellectus practici reflexo colligebat; ſe mortem meruiſſe, etſi de ſalute animæ non deſperarit, *Gen. IV, 14.* Fuit hoc judicium conſcientiæ rectæ, ſed non bonæ. Contra Jobus *cap. XXVII, 6.* & *Samuel, libr. I. c. XII, 3.* qui juris regulas menti impresſas transgresſi non erant, ex dictamine conſcientiæ rectæ atque bonæ colligebant, publiceque prædicabant, ſe in foro conſcientiæ eſſe innocentes. Ex quo adparet, judicium conſcientiæ conſtare ſyllogiſmo practico: cujus *major* propoſitio eſt regula juris intellectui ex ſyntereſi nota: *minor* eſt adplicatio iſtius ad actionem jam patrandam, aut patratam, quæ aut legi divinæ congruit, aut repugnat: inde *concluſio* ſequitur, quæ ſententiam de illa ex judicio conſcientiæ latam continet, ac velut promulgat. Confer *Dn. D. Præſid. Lineamenta Philoſophiæ civilis p. 56. & 57.* & *Quil. Ameſ. de Conſcient. & ejus jure l.* 1. *c. 9.*

§. X.

Atque hinc facile intelligitur id, quod Apoſtolus, *Rom. II, 15.* de conſcientia ſcribit; quod illius actus ſint *accuſare* & *excuſare.* Id accidit, ſi homo aut male, aut bene recteque actorum, per mentis reflexionem recordatur; judicio conſcientiæ vel accuſatur, vel abſolvitur: illa enim certisſima teſtis ſimulque judex eſt. Quam ob cauſam, iſtam *chirographum, Col. II, 14.* cordis notarium, legis præconem, animæ pædagogum, frænum ante peccatum, poſt pecca-

tum

tum flagrum, aut tribunal in mente hominis conſtitutum Moraliſtæ communiter vocant. Confer. *Dannhaueri Theol. Conſcient. Tom. I. part. 1. artic. 3.* Nam ſi quis ex certa juris divini & humani ſcientia, illiusque ad actus ſuos legitime facta adplicatione certo novit, ſe recte egiſſe; conſcientia eum excuſat; Si vero male ſe egiſſe meminit, illa dicitur, *teſtari* & convincere hominem ſuæ improbitatis. Hinc tritum illud: *Conſcientia, mille teſtes.* Actus hosce conſcientiæ *Thomas de Aquino Part. 1. Qv. 79. art. 13.* declarat, quando adplicationem conſcientiæ tripliciter fieri ſtatuit: *uno modo* ſecundum quod recognoſcimus aliquid nos feciſſe, juxta illud *Eccleſiaſt. VII, 23. ſcit conſcientia tua te crebro maledixiſſe aliis*, hoc modo conſcientia dicitur *teſtificari.* *Alio* autem *modo* adplicatur, ſecundum quod per noſtram conſcientiam judicamus, aliquid eſſe faciendum; & ſecundum hoc dicitur conſcientia, vel *ligare*, vel *inſtigare: tertio modo* adplicatur, ſecundum quod per conſcientiam judicamus, quod aliquid jam factum, ſit bene actum: & ſecundum hoc dicitur *excuſare vel accuſare* ſeu *remordere.* Hinc conſcientia *bona* vel *mala* adpellatur. Confer *Joh. Altenſtaig. Lex. Theol.* voc. *conſc.*

§. XI.

Quia autem homo in hac vita, etſi regenitus, à prava concupiſcentia non eſt immunis, ac inde pravis affectibus etiam obnoxius manet; unde lucta carnis & ſpiritus oritur, *Galat. V, 17.* ut intellectus theoretice ac practice in dijudicandis rebus crebro fallat aut erret: quandoquidem in multis labimur omnes *Jac. III, 2.* Quam ob cauſam conſcientiæ, quæ in homine quatenus habitus, una eſt, variæ diſtinctiones in ſcholis Moraliſtarum leguntur factæ: quæ aut à forma actus judicandi, aut a materiæ & objecti circumſtantiis, aut ab effectu quoque & eventu conſequente petuntur, à quo conſcientia bona vel mala dici ſolet.

§. XII.

Conſcientia igitur complexe ſumta h. e. pro ſyntereſi & συνειδήσει, à forma & modo judicandi, quo intellectus in objectum practice fertur, (1.) *in rectam* & *erroneam:* (2.) in *certam* & *probabilem, dubiam* vel *ſcrupuloſam*, diſtinguitur; ab effectu autem, ſeu eventu,

tu, *bona* aut *mala* adpellatur. Repete; quæ ſupra §. 9. fuerunt dicta.

§. XIII.

Recta conſcientia eſt, quando quis de re & actione juxta leges ſibi notas circumſpecte, & expenſis omnibus circumſtantiis moralibus, legitime judicat. Cui *erronea* opponitur, quando vel ex errore mentis circa leges præſcriptas, vel ex errore circa actionis circumſtantias morales examinandas (legi nempe an conveniant, an repugnent) perperam judicat, adeoque errat. Quod ſæpius accidit, vel ex falſo præjudicio, vel φιλαυτίᾳ, vel affectuum impetu aut intemperie, quibus homines abripi aut occupari ac inde conſcientiam (ſed erroneam) teſtem allegare ſoleant, eoque ſe excuſari poſſe arbitrentur.

§. XIV.

Certa vero *conſcientia* eſt, ſi quis judicii ſui practici de actione aliqua, liquidas, & indubias juris rationes reddere valet: ut nullum illi amplius dubium mente reſideat; adeoque recti judicii πληροφορίᾳ gaudeat. Qualis conſcientia etiam *recta* (à forma judicandi) à modo autem judicii firmisſimo, audit *certa*. Contra *probabilis conſcientia* ejus eſſe dicitur, qui rem aut actionem bonam vel malam, ex rationibus probabilibus juris æſtimat; aut eam ab aliis, qui juris divini atque humani ſunt periti, talem vel talem æſtimari novit; etſi ipſe primas & immotas bonitatis aut malitiæ moralis cauſas reddere neſciat. Atque hac conſcientia plurima pars mortalium regitur. Quia paucis datum eſt, primas & certas juſtitiæ ac injuſtitiæ, quæ in actionibus humanis eſt, cauſas liquido demonſtrare. Hinc informatio à prudentibus juris divini & humani arbitris peti ſolet. Qua obtenta acquieſcere in foro humano licet.

§. XV.

Dubia conſcientia eſt, ſi quis ob varias actionis circumſtantias, quæ nullis certis legibus ſunt determinatæ, aut ſaltem obſcuræ videntur, hæreat & anceps ſit neſciatque pronunciare: an, actio his vel illis circumſtantiis veſtita, bona aut mala ſit. De qua *Ciceronis Offic. I.* regula commendari ſolet: nempe quod talis actio tantiſper ſit ſuſpendenda, donec dubia per liquidas rationes exi-

man-

mantur, *Bene* inquit ille, præcipiunt, *qui vetant quidquam agere quod dubites æquum ſit, an iniquum. Æquitas enim lucet ipſa per ſe, dubitatio autem cogitationem ſignificat injuriæ.* *A dubia* autem conſcientia, *ſcrupuloſa* in eo differt; quod in hac nullus plane aſſenſus eſt, ob anxiam formidinem contrarii; ne forte id ipſum malum ſit, quod aliquis bonum exiſtimaverit, aut contra: ut ſi quis mendico eleemoſynam dederit, qua is forte abuti poſſit. Fluctuat enim animus ſcrupuloſi in judicando ob ſcrupulos, ſeu leviculas rationes utrinq; ſubortas; quas tamen melius forte informatus, facile potuiſſet exuere. His qui anguntur ſcrupulis, plerumque ſunt melancholici, aut infirmi judicii, qui etiam omnia tuta metuunt. Nam in illis intellectus theoreticus ſæpe nimis ſubtilis aut turbatus, practico adverſatur; ac adeo dum præciſe omnes leviculas circumſtantias expendit, in judicio impeditur. Quapropter nimis ſcrupuloſi rebus expediendis, aut gerendis parum idonei cenſentur; cum aliquid certi in rebus dubiis ſtatuere ſubinde animo pendeant, nihilque agant. Confer *Ferdin. de Caſtro Palao Op. Moral. part.* 1. *diſp.* 1. *punct.* 2. & *Sayr. Clav. Reg. l.* 1. *c.* 14. Ex his ita in medium allatis adparet, quod conſcientia *recta* & *certa* ſimilis ſit *teſti oculato*; *probabilis teſti aurito*; *dubia* & *ſcrupuloſa teſti* varianti, ut bene *J. Thomaſius in Tabl. Phil. Pract.* obſervavit. confer Dannh. *Colleg. Decalog. Diſp. IIX.* §. 20.

§. XVI.

Bona vero & *mala* conſcientia, vocatur etiam *conſequens*: quia actiones bonas & malas jam patratas concomitatur, ut quæ quis ex teſtimonio recti judicii bene egit, dicatur *bonam*, ſinceram, & tranquillam conſcientiam habere; quia nullas vellicationes, ob rem male geſtam in animo ſentiat. Tali gaudebat Jobus, *Cap. XXVII*, 6. *Samuel* 1. *lib. c. XII*, 3. et 5. Paulus *Act. XXIII. XXIV.* 16. Contra *mala* fuit conſcientia Caini fratricidæ, ſceleris ſui reminiſcentis *Gen. IV*, 13. 14. Judæ Iſchar. *Matth. XXVII*, 3. 4. 5. Ejuſmodi mala conſcientia ſæpius fit *cauteriata*, quam Apoſtolus 1. *Timoth. IV*, 2. indigitat. Talis eſt induratorum, quorum characteres vulgo fere ignotos *D. Balduinus l. II. c.* 10. *p.* 272. deſcribit: *quod juſto DEI judicio,*

omni facultate judicandi deſtituti, ut quid ex uſu ſuo ſit, dijudicare non poſſint. Ideo l. 1. *de conſcientia, & ejus caſibus c. 13. & p. 28.* ſcribit: *Fruſtra enim eſt, NB. quod multi exiſtimant ſufficere, ſi in ultimo agone agnoſcant ſe peccasſe, & ad miſericordiam DEi confugiunt. Multos e-enim peccati veternus ita conſopivit, ut ad ſeriam peccati agnitionem nunquam perveniant; conſcientia etiam ipſorum tot ſæpe cruciatibus angitur, ut de miſericordia Dei ſerio cogitare nequeant: unde in deſperationis barathrum* præcipites ruunt. Nempe illi, quos DEus in reprobum ſenſum (εἰς ἀδόκιμον νοῦν) tradidit, *Rom. I, 28.* fiunt *ἀσύνετοι intelligentia carentes* v. 31. ac *κατὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν. theſaurizant ſibi ipſis iram in diem iræ & patefactionis juſti judicii Dei, Rom. II, 5.* Quia ante divitias benignitatis & longanimitatis Dei præfracte contempſerunt, a Deo poſtea penitus deſeruntur, *Prov. I, 26. ſeqq.* Quod contra craſſum errorem Pelagianum eorum, qui quemvis improbum in agone mortis vere & ſalutariter poenitere poſſe garriunt, notandum eſt.

§. XVII.

His *de conſcientia* in genere & ſpecie, quod neceſſarium fuit, præmisſis, *Caſus conſcientiæ*, quid ſit, facilius capi atque noſci poterit. Nempe vocabulum *caſus* hic non *phyſice* pro inopinato rei eventu, cujus cauſas per ſe ignoramus, aut pro lapſu vel ruina alicujus corporis, ſed *metaphorice* & *moraliter*, pro actione legi aut juri divino vel humano repugnante ſumi ſolet. Homo enim à lege aberrans aut illam transgrediens, in jus divinum vel humanum impingit, adeoque in peccatum prolabi, ſive cadere moraliter dicitur; cum non recto juris tramite incedat. Caſus hinc conſcientiæ reſpectu impingentis in legem aut jus, quod intellectui eſt cognitum, vel eſſe debet, *aut* ſunt peccata actualia, lege divina & humana vetita; *aut quæſtiones morales*, de humanis actionibus dubiis formatæ; an illæ bonæ & licitæ; an malæ, & illicitæ ſint in foro conſcientiæ? Etenim homo antequam hoc vel illud agat, de bonitate & juſtitia actionis certus eſſe debet, quam illam ſuſcipiat. Nam, *dicente Auguſtino*, omnis homo, *cum caſu ſuo* ambulat & quia eſt præceps in vitia; ideo Apoſtolus præmonet: *qui ſtat, videat, ne cadat*, aut ruat in peccata, quæ lapſus, vel caſus in S. literis vocantur, *1. Cor. X, 12.*

§. XVIII.

Vulgo quidem Moraliſtæ, Summiſtæ, Canoniſtæ & Caſiſtæ, quæſtiones theoreticas quoque, quæ ad fidem & credenda alias pertinent, ob dubia theoretica circa illa mala, ad caſus conſci entiæ referre ſolent. Enimvero cum illæ ad judicium intellectus theoretici, (cujus eſt de veritate, & falſitate propoſitionis fidei judicare) per ſe ſpectant; tales quæſtiones caſibus conſcientiæ, de quibus in morali Theologia agitur, hac ratione accenſeri proprie nequeunt; quippe qui moralibus & practicis quæſtionibus conſtant, de quibus judicium eſt intellectus practici: an nempe, (in genere morum) pro bonis vel malis, juſtis aut injuſtis haberi debeant. confer *Guil. Ameſii de conſc. & ejus jure l. II. c. 1.* Accidere tamen poteſt, imo ſæpiſſime contingit; ut mens etiam vel intellectus ob errores in fide admiſſos angatur, ac adeo conſcientia ita male credentis perturbetur. Ideo hoc reſpectu illi errores etiam a nonnullis caſus conſcientiæ appellari ſolent. Puta, ſi quis præjudicio abreptus, aut odio erga aſſertorē veritatis faſcinatus, errantium multitudini adſtipulatus eſt; poſtea vero veritatis luce convictus, errorem a ſe admiſſum, ſtimulante conſcientia agnoſcit; tunc caſus conſcientiæ emergit: annon talis homo errorem ſuum, quo innocentes ſeduxit, publice revocare culpamque ſuam fateri teneatur? quod omnino aſſerendum eſt. Quia Paulus hoc ex amore veritatis, gloriæque divinæ fecit, *Act. XXVI. v. 10, 11. Gal. I, 13. Philipp. III, 6.* ita Auguſtinus quoque *libros II. Retractationum* ſcripſit. Quicunque igitur erravit, ubi ex S. ſcriptura veritatis per juſtum elenchum convictus eſt, per conſcientiam ſuam non obſtante turba obloquentium, tenetur errorem revocare, ut veritati ſua conſtet gloria. In Papatu quidem, ubi errores doctrinæ fidei maxime regnant, plurimi caſus de fide tractantur, de peccatorum remiſſione, & ſacramentorum adminiſtratione; de poteſtate Sacerdotum in hac vel iſta officii ſui parte. Sed corrupta eſt eorum fides & religio, quæ, ut loqui ſolent, externo opere operato fere conſtat. Hinc parum ſani in univerſa illorum Theologia morali & caſiſtica occurrit. Quia non tam quod juſtum eſt, ſed quod expediat ſuæ

 Eccle-

Eccleſiæ & ſtatui clericali ſtatuunt. Hinc quidam Pontifex R. aliquando Cardinale quodam in conclavi ſubmonente, propoſitum conſilium ſibi parum juſtum videri, ut Pontifex Caiphas *Job. XI. v. 10.* reſpondit: licet non poſſet fieri per *viam juſtitiæ*; oportere tamen fieri per *viam expedientiæ*. Itaque cum maxime interſit ſtatus Pontificis, ut conſcientiæ dominium ſit penes clerum, onera δυσβάστακτα laicis imponunt, ut conſcientias eorum ligent, (*Matth. XXIII, 4.*) quo illi crebrius opus habeant Sacerdotum conſilio, aut auxilio abſolutionis a peccatis contra illorum traditiones admisſis. Qua de cauſſa in omnes peccati circumſtantias, quod confitentur, inquirunt, ac ne forte metu propalationis abſterreantur, ſigillum confeſſionis ſacroſanctum habent atq; commendant.

§. XIX.

Qui autem recte credunt, atque jugum illud clericale excuſſerunt, & de actionibus humanis ſeu moralibus & chriſtianis ex ſolidis juris divini humanique principiis ipſimet judicare valent; illi tot caſibus conſcientiam onerare, opus non habent; modo Chriſtianiſmi fundamenta intelligant & credant. Nam quæ illam dubiam aut forte ſcrupuloſam reddere poſſunt, ex verbo Dei & rectæ rationis uſu facile diſſolvi poſſunt. Quia omnes caſus vel ex ignorantia juris & honeſti, vel ex ſuperſtitione, vel præjudiciis, vel ex confictis doctrinæ ſcrupulis ſæpenumero inanibus proveniunt. Quapropter ad tranquillandam conſcientiam opus eſt cognitione juris maxime divini & chriſtiani, informatione prudentum & ſaniorum Theologorum ac JCtorum, qui errores, dubia, ac ſcrupuloſas opiniones per liquidas juris chriſtiani rationes, quærentibus eximere queant; ne errante conſcientia temere peccent. Quia non licet contra conſcientiam etiam erroneam aut dubiam agere; cum eo peccati periculo ſe quis exponat, atque in peccatum conſentiat: etſi conſenſus talis non ſit plenus & deliberatus, *Rom. XIV, 23.*

§. XX.

Dubiæ autem, & erranti conſcientiæ, quæ nondum in ſenſum reprobum tradita eſt ac obduravit penitus (v. *Dannh. Theolog. Caſual.*

ſual. de conſc. cauteriata, p. 503. ſeqv.) verbum Dei inprimis, aut reſponſa prudentum chriſtianorum conſulunt. Quæ ſi juris divini certis rationibus ſuffulta ſunt, *Deciſiones* vocantur. Qvia per illas, errores & dubia ſubnata ſolvuntur, nodique queis conſcientia ante innexa fuit, velut enodantur atque deciduntur; ut iſtis ſublatis quis ſaltem probabiliter certam conſcientiam habere poſſit. Hac enim maxima pars hominum; (cum ſuopte judicio, quæ vere bona & mala ſint in rebus ſingularibus diſcernere neſciant,) regitur. Nam etſi veritas in deciſione ſolide & evidenter demonſtrata ſit; reſpectu tamen intellectus ejus, qui informatur, ſæpe eſt tantum probabilis, quæ in autoritatem prudentum reſolvitur; cum ipſe forte indoctus evidentes juris rationes adductas non intelligat.

§. XXI.

Moraliſtæ autem & Caſiſtæ ejusmodi caſus diverſo ordine digerrere ſolent. Pontificii quidem eos aut juxta partes officii Sacerdotum, aut plerunque juxta Decalogi præcepta partiri atque pertractare ſolent. Ex Reformatis autem *Joh. Heinricus Alſtedius*, in *Theol. Caſuum*, eos juxta capita doctrinæ catecheticæ ordinavit, quod ex noſtris etiam fecit *D. G. Kœnigius*. Guil. Ameſius *de conſc. & ejus jure* caſus conſcientiæ cum Theologia thetica in multis miſcuit. Plerique noſtratium hac in parte ordinem præceptorum Decalogi obſervarunt. Quia iſte, ut actionum humanarum norma primaria eſt; ita & caſuum conſcientiæ regula merito vocatur. *Confer. Dannhauer. Colleg. Decalog. & Theolog. Caſualem* cum Theol. conſcientiaria, *D. Oſiandri Theol. Moral.* item *Strauchii Theolog. Moral.* nuper publicatam. Alii per quæſtiones miſcellas caſus conſcientiæ tractarunt, v. *Andr. Brückneri Manuale quæſt. illuſtr.* D. Balduinus vero *de caſibus conſcientiæ libr. 1. c. 6.* partitionem caſuum ab objectis officiorum humanorum & Chriſtianorum petit. Quæ ſunt *Deus*, *Angeli*, ipſe *homo*, ac *proximus*. His enim ad certa officia, ex lege naturæ divina & humana quoque præſtanda, Chriſtiani per conſcientiam obligantur.

§. XXII.

Alii *caſuum*, & *Reſponſorum* prudentum Theologorum & JCtorum

 rum

rum collectores, iſta vel juxta *Status*, ut vocantur, *hierArchicos*, in quibus Chriſtiani vivunt, digerere ſolent: alii vero nullo certo ordine caſus, & quæſtiones morales in vita humana obvios congerunt, & ex receptis ſæpenumero Doctorum placitis reſolvunt. Quem defectum in ſcholis vulgarem poſt D. G. Calixtum, *Joh. Conr. Dürrius in proœmio compendii Theolog. Moral. p. 5.* notavit, & hanc in modum diſciplinæ redactam primum tractavit perſpicue. Hunc venerandus noſter Academiæ Senior, *Dn. D. J. Olearius* in ſua *Theol. Moral. tabulis comprehenſa*, ſecutus eſt, eamque juſta methodo conſtrinxit. Qua obſervata, caſus conſcientiæ, h.e. quæſtiones morales tum quoad theſin, tum quoad πρόληψιν ex præceptis & regulis certis moralibus probatis prius atque confirmatis, ſtatim velut exempli loco ſubjici poterunt: ut ſtudioſa Juventus, quæ recte proprioque judicio adhibito ſapere geſtit, ſimul cum præceptis, eorum uſum melius diſcat atque exempla in promptu, ſi ſimiles caſus dein in vita occurrant, noſcere queat. *Caſiſtica* enim qvam vocant, *Theologia*, a *morali*, non ut ſpecies a ſpecie; ſed ut pars ſpecialis a parte generali diſtingui debet; adeoqve tractatione rectius conjungi, qvam ſeparari debent. Qvod Chriſti & Apoſtolorum doctrinæ morali non repugnat. confer celeberrimi *Dn. D. Jo. Mich. Langii* de *Origine* & *Progreſſu Theolog. moral. Syſtematica.* Illuſtris *B. Pufendorfius in præfat.* libr. de *offic. hominis & civis*, & in literis ad D. Præſidem diſſertationis meæ olim datis, aliam eamque vitæ Chriſtianæ utiliorem methodum monſtravit, quam ex ejusdem etiam literis ad B. D. Schomerum exaratis, *Dn. D. Mayerus in Bibliothec. Scriptorum Theolog. Moralis p. 26. 27.* publicavit. Huic adornandæ *B. D. Speneri* Homiliæ Germanicæ de *Officiis Chriſtiani Evangelicis* (von Evangeliſchen Lebens-Pflichten quæ *B. D. Gvil. Bayerus* Studioſis Theologiæ magnopere commendare ſolebat) multum inſervire poſſunt.

§. XXIII.

Sed nos hisce præmisſis, ad *fundamentum* & *normam* decidendi caſus conſcientiæ evolvendum pergimus; quippe de quo hic præcipue tractandum venit. Id autem arbitror, commodum fieri

poſſe,

poſſe, ſi *primum* erronea Caſiſtarum fundamenta ſubruamus; *deinde* verum ſolidumqve fundamentum & normam adſtruamus, in medium etiam allatis quibusdam caſibus, quæ dicta magis dilucident.

§. XXIV.

Ad *erronea* autem *fundamenta* primo loco referimus *traditiones* Hebræorum veterum & Rabbinorum autoritatem, qui collapſo in Eccleſia Judaica vero Dei cultu, τὰς παραδόσεις patrum ſuorum, præter aut contra legem & verbum Domini a Prophetis annunciatum aſſumtas, pro fundamento cultus divini vitæque actionum venditarunt, & autoritatem eorum pro cygnoſura & regula habentes pasſim allegarunt. Hos autem Chriſtus ideo graviter objurgavit, ac reprehendit, *Matth. XV*, *2-11.* cum ante jam auditores ſuos *Matth. V. VI. VII.* in vera Theologia morali, ex altiori ac genuino fundamento, quod eſt verbum Domini, rectius informaſſet. Qua de cauſa etiam *Matth. V, 29.* graviſſimam comminationem ſubjecit; ne a præceptis Domini ulla in parte deflecteremus.

§. XXV.

Phariſæorum & Judæorum veterum errorem, recutitæ gentis deinde poſteri, qvi Rabbinorum titulo ſuperbiebant, *Miſchnagos* ſeu δευτερώσεις, qvæ *traditionibus* & placitis humanis conſtabant, legi divinæ non tantum æqviparabant, ſed etiam ut patres ſui, pluris fecerunt. Nam *Rabbi Aben-Ezra*, *in præfatione commentarii ſui in Pentateuchum* diſerte ſcribit; *quod nulla inter duas has leges, Moſis ſcriptam & oralem majorum ſuorum* (Rabbinorum) *differentia ſit.* Ita accidit jam ante in gente Iſraelitica, ut neglecto ſtudio legis Moſaicæ, traditiones prævaluerint. Moſis enim autographum, Hilkias Pontifex invenit, qvum per longum tempus, omnibus, locum ubi repoſitus fuerat, ignorantibus, latuiſſet, *2. Reg. XXII. & XXIII.* itaque tunc librum illum tanquam rem novam ac peregrinam reputaverant.

§. XXVI.

Ex hoc autem apud excoecatam Judæorum gentem errore, enata fuit illa de *Rabbinorum autoritate*, ſtolida perſvaſio, quæ in eo-

rum

rum Talmude ſæpius occurrit; ut qvando duo Rabbini in contrarias ſententias de rebus judicandis abeunt, neminem obloqvi debere, etſi alias intelligentia & ratione ea comprehendere neqveat, non tamen ſuggillandas eſſe. Quia ut dictitant horum verba licet contradictoria, verba Dei viventis ſint. Horum vero inſaniam *Lutherus* noſter in libro, quem de Judæorum *Schem-Hamphoraſch* conſcripſit, notavit: *Judæi*, ait, *Rabbinis ſuis, vel dexteram vel ſiniſtram aſſerentibus, & contra, credendum eſſe dicunt*, *inquit Purchetus. Eadem ratione mecum agebant tres illi Judæi, qui me convenerant; quotiescunque enim eos ad Scripturæ textum reducere volui, identidem Rabbinis ſuis credendum ſibi eſſe oggerebant, nullumque textum ſacrum admittebant. Majorem ideo fidem Purcheto habere me decet, qui propria experientia edoctus fuerim.* Quod Lutherus ex fide Purcheti & praxi expertus ſcripſit, *Joh. Buxtorf. in Synagoga Judaica Cap. III.* ex Judæorum libris multis teſtimoniis amplius probavit.

§. XXVII.

Pontificii eorumq; Moraliſtæ & Summiſtæ, ut in multis aliis ſuæ doctrinæ ſcitis & ceremoniis Judæos æmulantur, ita inprimis *Traditiones eccleſiaſticas* verbo Dei æquiparant, & ex recentiorum Caſiſtarum numero, Jeſuitæ præcipue Rabbinorum hac in parte veſtigia legunt. Nam inſanum eorum dogma de *Probabilitate*, aut *Probabiliſmo*, ex ipſorum lacunis derivari poſſe, ſatis conſtat: quo nempe inſignis Doctoris Eccleſiæ ſuæ *etiam ratione deſtituti* ſententiam, pro fundamento & norma decidendi quæſtiones morales & caſus conſcientiæ venditare ſolent.

§. XXIIX.

Duo ex illa *Probabilitate* vel *Probabiliſmo* improba axiomata, ad decidendos caſus morales cudere & propalare non erubuerunt: Primum eſt: *Probabilis omnis opinio etiam falſa & legi divinæ contraria a peccato coram Deo excuſat:* Secundum: *e duabus opinionibus minus probabilem, & minus tutam amplecti licet.* Unde duo poriſmata juxta illos fluunt: *prius* eſt: *Licere Theologo ex opinione probabili, quam falſam putet, conſilium dare:* alterum; *Licere cuivis varios adire Caſiſtas, quoad repererit, qui ad lubitum reſpondeat.* Hæc

ex-

expreſſis verbis, ex Caſiſtarum libris probarunt. *Montaltius Epiſtol. Provincial. V. Wendrockius in Notis prolixe.* Quibus addi poteſt *Amadæi Guimenii opuſculum* p. 27-29. in quo hæc, iſta inſana opinione fretus, ſcita plurimis Caſiſtarum ſuffragiis ſtrenue tueri contendit. Confer. *Sam. Rachelium* in *Examine Probabilitatis* iſtis Montaltii Epiſtolis ſubjunctam & Helmſtadii publicatam. At enimvero animus Chriſtiani in actionibus, quas ſuſcipit, maxime id operam dare tenetur, ut fiat certus; an illæ cum Dei verbo ac genuinis morum Chriſtianorum principiis congruant. quam certitudinem Jeſuitica probabilitas tollit. Apoſtolus autem Paulus, *Rom. XIV, 23.* etiam inquirit ὁ δὲ διακρινόμενος, ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως. Πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν. *At qui dijudicat ſeu dubitat, ſi ederit condemnatus eſt: quia non ex fide* (edit) *omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Ubi τὸ διακρίνεται, juxta Chryſoſtomum, & qui eum ſeqvuntur Theophylactum & Oecumenium, eſt *dubitare*, & contra dictamen conſcientiæ edere. Sic enim *Jac. I, 6.* διάκρισις hæc, ſeu fluctuatio, dubitatio, hæſitatio & fides ſibi opponuntur. *Eſ. XXIIX, 16.* dicitur: *Qui credit, non feſtinabit, titubabit.* Fides enim firma eſt ὑπόστασις *Ebr. XI, 1.* ac certitudinem aſſenſus involvit, qua mens Chriſtiani ἀμετάπτωτος καὶ ἀκίνητος redditur.

§. XXIX.

Hanc vero certitudinem nullius, etſi inſignis doctoris autoritas, niſi ſolidis rationibus ſuffultus præſtare poteſt. Quia omnes homines doctrina licet & pietate etiam præſtantes, non minus erroribus, quam peccatis ſunt obnoxii; ut niſi verbum DEI ſequantur regulam, errare, labi & decipi poſſint. Humanum quippe eſt errare. Quis ergo tuto fidat Doctori a ratione deſtituto cœcoque ſæpe & pertinaci præjudicio abrepto; ſi etiam qui ratione gaudet, in judicio boni & mali ſæpe errare poſſit? *Rom. III, 4.* Probabilitatem ſane ex unius viri licet magni & ſapientis autoritate metiri velle, rationi & ſaniori Philoſophiæ repugnat; etſi vulgus ſæpe aliter ſentiat. Nam *Ariſtoteli Topicorum I.* c. 1. Τὰ Ἔνδοξα, ſeu *probabilia* ſunt, τὰ δοκοῦντα πᾶσιν, ἢ σοφοῖς, *quæ videntur omnibus, vel plerisque vel ſapientibus*, atque *his vel omnibus, vel plerisque, vel maxime claris.* Proinde

 inde

inde temerarium valde eſt, alterius conſcientiam & quidem unius viri judicio, qui ratione deſtituitur ſubjicere, eique velut dominium in eam permittere. Chriſtus certe nos rectius informat *Matth. XXIII, 20. Ne vocemini Rabbi, unus eſt enim veſter magiſter ; nempe Chriſtus Doctor & ductor omnium maximus. Paſcite, qui in vobis eſt gregem Dei,* ὡς τύποι, ſed non ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, *quaſi exercentes dominatum in clerum.* Quod fieret, ſi doctorum autoritate in rebus conſcientiæ acquieſcendum eſſet. In his enim *ſervos hominum fieri*, vetat Paulus *1. Cor. VII, 23.* Multi prudentes viri jam animadverterunt, *Probabiliſmum* hunc, in Pyrroniſmum imo manifeſtum indifferentiſſimum & atheiſmum deſinere. v. *Rachelii Examen Probabilitat.* & *Wendrockii not. ad Epiſt. V. Provincial. Montaltii.*

§. XXX.

Sane novi Caſiſtæ hac in parte multo pejores & ineptiores ſunt antiquioribus iſtis Romanæ Eccleſiæ doctoribus. Quia illi pro norma atque fundamento caſuum moralium, non quidem ſolam ſcripturam, legemque divinam, ſed autoritatem antiquorum Patrum, Conciliorum, & Papæ R. agnoſcunt atque venerantur. Nam ut ſuo Pontifici ſummam ac irrefragabilem poteſtatem tribuunt ; ita leges eccleſiaſticas, quæ olim canones vocabantur, ab illius adprobatione & autoritate derivant. Id quod ex Jure Canonico nemini ignotum eſſe poteſt. *v. Henr. Caniſii in Jur. Canon. Summa l. 1. tit.* & *Pauli Laymanni Theolog. Mor. l. tract. 4. c. 6.* §. 5. in *Concilio* enim *Tridentino Seſſ. III* ſancitur, *Traditiones ipſas tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Chriſto, vel a Spiritu S. dictatas, & continua ſucceſſione, in Eccleſia catholica conſecratas, pari pietatis* (cum verbo Dei) *ac reverentia venerandas ac ſuſcipiendas eſſe.* inde, quando caſus conſcientiæ determinandi ſunt, ſubinde ad autoritatem illarum provocare ſolent, non unius tantum, ſed multis recentiorum Caſiſtarum teſtimoniis adſcriptis. At vero, ut doctrina fidei & morum in Eccleſia Romana valde corrupta fuit, ac Papæ R. dominatus ſuper omnes poteſtates in mundo, per varias artes atque tyrannidem emerſit, monarchia abſoluta ſtabilita ; ita etiam regimen conſcientiarum clerici ſibi vindicarunt, ſuaque inde

do-

dogmata præcipua ad ſtatuminandum hoc ſacrum clericale regnum inflexerunt. Quod fieri haut potuiſſet, niſi traditiones humanas ex longa conſvetudine inolitas in ſubſidium vocaſſent. Ne tamen Clerici minoris ordinis hac in parte forſan majeſtati ſummi Pontificis, reſolvendo omnes caſus conſcientiæ quam erroneam habent, per inconſultas definitiones & deciſiones præjudicarent, Pontifex ſuæ auctoritati multos reſervavit, qui ideo *caſus reſervati* appellantur.

§. XXXI.

Verum nos misſis Moraliſtarum Romanenſium placitis, qui nullo certo fundamento nituntur, ſed omnia ex arcana monarchiæ Papalis ſtatus ratione, juxta ſacerdotum, qui conſcientias laicorum autoritate magis, quam ratione regunt, attemperant, ac adeo omnia ex commodo S. matris Eccleſiæ & Papæ metiuntur; Certum atque firmius fundamentum ac normam indagare parabimus. Illud vero apud Chriſtianos primario eſt ſola Scriptura Sacra; quippe quæ unica credendorum & agendorum fundamentum atque norma eſt; utpote in qua voluntas Dei ſummi legislatoris manifeſtata eſt, *Deut. IV, 2. XII, 32. Jeſ. IIX, 20. 1. Cor. VII, 23. nolite fieri ſervi hominum*; puta, in opinionibus & ſententiis de vero & juſto ex verbo divino ſcripto dicendis, *Matth. XV, 9.*

§. XXXII.

Loquimur vero hic de Chriſtianorum conſcientiæ norma. Nam gentiles, qui S. Scripturam non habent, aut agnoſcere nolunt, aliam conſcientiæ regulam poſſident, quod eſt lumen menti impreſſum ac alias lex mentis vocatur. Philoſophi *rectam rationem* adpellant. De hac Apoſtolus *Rom. II, 14. 15.* loquitur. Cum gentes, quæ legem non habent, *natura* ea quæ ſunt legis, *faciunt*; hoc eſt, actus juſtitiæ civilis exercent. Quia iterum Apoſtolo teſte, opus legis ſcriptum in cordibus ſuis habent, teſtimonium una perhibenre *conſcientia ſua*, & invicem ſe cogitationibus accuſantibus, vel etiam defendentibus. Chriſtus huc ipſe reſpicit, quando *Luc. XII, 57.* dicit: *Quare non ex vobismet ipſis judicatis, quod juſtum eſt*: hoc eſt; vos ſi recta ratione uti velitis, bonum & malum, juſtum ab injuſto diſcernere poteſtis. Hinc in hiſtoria pasſim exempla eorum

occurrunt, qui cum timendi ſibi ab hominibus cauſam non habuiſſent, conſcientiæ, ob ſcelera patrata, accuſationes & cruciatus ſenſerunt; certo argumento, in mente ſua latere teſtem & judicem, qui ipſos damnent. *Rom. II, 15. 1. Joh. III, 21.* Confer *Ciceron. pro Sex. Roſcio Amer. Nolite putare, judices, quemadmodum in fabulis ſæpenumero videtis, eos, qui aliquid inepte ſceleratêq; committunt, agitari & perterreri furiarum tædis ardentibus: Sua quemq; fraus & ſuus terror maxime vexat: ſuum quemque ſcelus agitat amentiaque afficit: ſuæ malæ cogitationes conſcientiaque animi terrent. Hæ ſunt impiis aſſiduæ acmeſticæque furiæ, quæ dies noctesque parentum pœnas a ſceleratisſimis filiis repetunt.* Exempla hujus torturæ in Nerone & Caligula, Suetonius c. 34. annotavit.

§. XXXIII.

Etſi vero Chriſtiani hoc lumine rationis omnes, qui nondum juſto Dei judicio in mentem reprobam traditi ſunt, etiam gaudeant; tamen illo clarius multo eſt lumen verbi revelatum *2. Petr. I, 19. Pſ. XIX, 18.* quod ideo Hieropſaltes prolixe deprædicat, *Pſalm. CXIX, 105. Lucerna pedibus & lumen ſemitis noſtris.* Quia hoc lumen voluntatem Dei nobis plenius manifeſtavit; ut id, quod illa a nobis fieri vel non fieri velit, noſcatur. Quando ergo aliqui *voluntatem Dei* fundamentum & normam conſcientiæ vocant; neceſſe eſt, eos verbum Dei præſupponere; utpote in quo illa plene revelata eſt. Iſtud enim nobis eam manifeſtat. Quapropter illi inter ſe non pugnant, qui, ſive voluntatem Dei, ſive verbum Dei, aut legem divinam conſcientiæ normam aut fundamentum appellare ſolent. Diſſenſus enim hic qui adparet, facile conciliari poteſt. Nempe Dei voluntas ſanctiſſima & juſtisſima prima & immediata ac adæquata regula conſcientiæ eſt; *mediata* autem eſt verbum ejus in quo voluntas revelatur. Confer *Dannh. Colleg. Decalog. Diſp. octav. §. 18. ſeqv.*

§. XXXIV.

Hanc ob cauſam lex Dei revelata, ut agendorum, ita fundamentum & norma conſcientiæ eſt. Ubi enim non eſt lex, nec transgreſſio ejus eſt, *Rom. IV. 15. 1. Joh. III, 4.* Ergo lex eſt norma juſti & injuſti, boni & mali moralis, ac per conſequens etiam conſcien-

tiæ.

tiæ. Vim autem obligandi, a ſupremo legislatore & Domino, h. e. Deo habet; quippe cui ſoli dominium in conſcientias competit. Ideoque illi non tantum agendi regulas præſcribere, ſed & obligationem ad illas obſervandas injicere poteſt. Cum omnes mortales ipſius imperio ſubjecti ſint, ac niſi legibus ſuis pareant, æternum eos punire posſit, *Matth. X, 28.* quia eſt omnipotens, juſtus ac omniſcius Dominus noſter ac judex ſupremus in cœlis.

§. XXXV.

Lex autem divina Moſaica in tres partes dividitur, *moralem, ceremonialem, & forenſem.* Inde quæritur; an omnes harum partium leges normam conſcientiæ conſtituant Chriſtiani? Nos de duabus ejus partibus poſterioribus id negamus. Quia lex *ceremonialis* tantum ad cultum Leviticum externum ordinandum ſapientiſſima ratione lata fuit, qui ob typum novi fœderis per Chriſti mortem, reſurrectionem, & prædicationem Evangelii per univerſum orbem Chriſtianum abrogata fuit, everſo etiam ipſo templo Hieroſolymitano cum politia Judaica. *Lex autem forenſis* cum itidem Reipublicæ Judaicæ regendæ a Moſe tantum præſcripta eſſet; cum vero iſta juſto Dei judicio itidem deleta ſit; itaque Chriſtianos adhuc obligare nequit; quippe qui in illa non amplius vivere poſſunt aut debent. *Moralem* igitur h. e. præcepta Decalogi, & quæ ad hanc a Moſe & Prophetis referuntur, Chriſtianos obligare; adeoque illam eorum conſcientias, eo ſenſu, quem *Formula noſtra Concordiæ Art. VI.* tradit, obſtringere ſtatuimus. Calumnia ideo eſt *Bellarmini*, qui *libr. IV. de juſtificatione c. 5. ſcribit, nos in eo ponere chriſtianam libertatem, ut nulli legi ſubjecti ſimus in conſcientia, Moſes autem cum ſuo Decalogo nihil ad nos pertineat.* Deliramentum hoc fuit non Lutheri, ſed Joh. Agricolæ & Antinomorum, quos B. Lutherus & Formula Concordiæ l. c. confutarunt. Utinam vero omnes, quod Lutheri votum fuit, legem & Evangelium populo explicare & adplicare recte ſcirent.

§. XXXVI.

Qui in *Evangelio* novas leges & præcepta morum cum Pontificiis & Socinianis quærunt, idem quoq; conſcientiæ normam vocant. *D. Ægidius Strauchius* quidem *in Theol. Morali*, non ita pridem publi-

cata, *p 24.* voluntatem Dei non tantum *legalem* ſed & *evangelicam*, conſcientiæ regulam eſſe ſcribit; cum non ſolum conſcientia accuſet ſed & excuſet; nempe ratione conſolationis, quam Evangelium præbet. Nobis vero heic duplex ſignificatio vocis *Evangelii* prius evolvenda venit, quam determinetur; an norma illud conſcientiæ ſit Chriſtianæ. Vox nimirum *Evangelii* juxta *Form. Concord. Art. V. p. 592. n. 4. proprie doctrina eſt, quæ docet, quid homo credere debeat, qui legi Dei non ſatisfacit, & idcirco per eandem damnatur: videlicet, quod illud credere oporteat, JeſumChriſtum omnia pecata extinxiſſe atque pro omnibus ſatisfeciſſe & remiſſionem peccatorum & juſtitiam coram Deo conſiſtentem, & vitam æternam nullo interveniente peccatoris merito impetraſſe.* Sed num. 5. additur, quod *vocabulum Evangelii* de *tota Chriſti doctrina etiam accipiatur, quam ipſe in miniſterio ſuo (quemadmodum & ejus Apoſtoli) eſt profeſſus, in qua ſignificatione Marci I, 4. Act. XX, 21.) recte dici & doceri Evangelium eſſe concionem de pœnitentia & remiſſione peccatorum.* Poſteriori hac ſignificatione Evangelium norma conſcientiæ propria quoque dici poteſt. Priori vero ſignificatu tantum *reſpective*, & minus proprie ita vocatur; nempe quatenus conſcientia anxia & ſcrupuloſa ob ſalutem animæ, per ſolatium erigitur atque exemtis ſcrupulis ex legis Moſaicæ rigore natis, ſolatio perfunditur evangelico, quod proprie non ad normam agendorum, ſed ſperandorum ſpectat, quæ in promiſſionibus Dei gratuitis Evangelii continentur. In Theologia autem morali, qua conſcientia informatur, de officiis Chriſtiani præcipue agi debet. Solatia vero ex paracletica Theologia petuntur, quæ adplicationem promiſſionum gratiæ in Evangelio manifeſtatarum tradit.

§. XXXVII.

Etſi vero Chriſtus nec fuit novus legislator, nec novas leges morales tulit, quæ in V. Tto. non quoad materiam jam reperiantur; nova tamen quædam de ſacris inſtitutis præcepta dedit, quæ leges, ſed non novæ morales appellari poſſunt: ut ſunt prædicatio Evangelii in univerſo orbe; Sacramentum Baptiſmi, & S. Cœnæ, itemque clavium poteſtas, quæ ipſe in ſalutarem animæ finem inſtituit; ita ut juxta ordinationem Chriſti, æque, ut le-

leges morales ſervari debeant; ne a Chriſtianis negligantur, aut iis aliquid addatur, vel dematur, aut imminuatur. Hoc reſpectu, Evangelium, ſeu voluntas Dei evangelica, etiam hac in parte norma agendorum eſt, quæ miniſtrorum Eccleſiæ æque ac Chriſtianorum omnium conſcientias obligant; ut nihil eorum omittant, vel immutent aut contra agant. Externas circumſtantias & ceremonias poſtea Eccleſia ad excitandam Sacris majorem reverentiam addidit, quæ ſi non ſuperſtitioſæ ſunt & verbo Dei repugnant, ad leges eccleſiaſticas, quibus actus externi ſacrorum publicorum ordinantur, tantum pertinent, quæ temere absque Eccleſiæ communi conſenſu mutare haut licet. Præſertim ſi ab antiqua Eccleſia Chriſtiana adhuc puriore tales ritus ſint conſtituti, *v. Aug. Conf. artic. V, & Apolog. c. VIII.*

§. XXXVIII.

De *legibus* proinde *humanis* diſquirendum venit; an iſtæ etiam conſcientiæ Chriſtianorum fundamentum aut norma ſint; cum ſoli Deo imperium in conſcientias jam a nobis vindicatum ſit; quippe cujus eſt, illam per ſuas leges immediate regere. Ubi *primo* leges cum *civiles*, tum *eccleſiaſticas* in juſtas & injuſtas diſtinguimus. De *juſtis*, quæ nulla ex parte juri divino repugnant, non eſt dubium, quin conſcientiam *mediate* ad obediendum obligent. Quia ſummis poteſtatibus, in omnibus, quæ non ſunt contra legem divinam & naturæ parendum eſt, *Rom. XIII, 1. 2. ſeqq.* De *injuſtis* vero quales plurimas Pontifex R. condere auſus eſt, aliter pronunciandum venit; nempe quod illarum quatenus a Papa promulgantur nulla ſit obligatio, *Luc. XXII, 26.* Quia jus nomotheticum illi haut competit. Sed obligatio *ſuperioris* (hoc loco Dei) ſemper *inferiori*, quæ in republica & eccleſia eſt imperantium, ſi collidantur, præferri debet. E. gr. Si princeps jubeat cultum alicujus idoli, aut idololatricum cultum intorducere mandet, vel perjurium, ſcrilegium, homicidium innocentis præcipiat; aut ſi prohibeat officium jure divino neceſſarium; nulla, inquam, induci poteſt ſubdito vel ad faciendum, vel, ad omittendum quod divinitus eſt mandatum, obligatio. Daniel ideo edicto Perſarum Regis injuſto obtemperare recuſavit, *Dan. c. VI.* & Apoſtoli *Act.*

V, 29.

V, 29. prohibiti ne prædicarent Evangelium de Chriſto: Deo illi magis, quam hominibus parendum eſſe, reſponderunt. Ita & Saulis ſatellites Regis juſſu innocentes ſacerdotes trucidare nolebant, *1. Sam. XXIII, 17.* omne igitur iniquum, quod manifeſto & quidem *ratione materiæ imperatæ* tale eſt, obligationem tollit: non vero quod *ratione accidentis* tale eſt: puta, *finis*, *modi*, aut *circumſtantiarum.* Nam poteſt Princeps aliquid per legem, vel mandatum imperare quod *per ſe* quidem non eſt injuſtum; fit tamen ratione *modi*, aut *finis* tale. Ibi obligatio ad parendum non ceſſat: ut ſi civibus graviora tributa pendere imperet, aut ſervitutes imponat, eaque non æqualiter inter cives pro ratione inæqualium poſſeſſionum deſcribat, nec ad neceſſitatem Reipubl. impendat. Heic quidem in *modo* & *fine* onerum civilium vitium eſt, quod imperantes vitare deberent; non tamen ideo tale mandatum per ſe *ratione materiæ imperatæ*, eſt injuſtum; cum ſummi imperantes jus tributorum divino jure habeant, *Rom. XIII, 6.* adeoque civis hac in parte ad parendum obſtringitur. Quia ſine peccato a ſubdito hac in re obedientia præſtari debet. Civis enim ſubditi non eſt inquirere, quo affectu, quo conſilio vel fine id Princeps poſtulet. Si princeps hac in re peccat, ipſi, non vero civi parenti peccatum impingitur. Deus enim ſæpe Principi talia in pœnam civium permittit. Conf. *1. Sam. IIX, 11. 28.*

§. XXXIX.

Sic quoque parendi obligatio civis conſcientiam ſtringit, etſi ipſi non certo conſtet; an princeps juſto titulo principatum teneat; dummodo ille in poſſeſſione ἐξουσίας ſeu ſummæ poteſtatis ac jurisdictionis ſit conſtitutus, *Rom. XIII, 1. ſeqq.* Nam obediendi neceſſitas iis incumbit non ſolum propter iram vel potentiam Principis; ſed etiam *propter conſcientiam.* Notum enim eſt, jam Apoſtolorum ætate, imperantes ac principes Romanos non juſtis ſemper modis aut titulis imperium obtinuiſſe aut gesſiſſe; Apoſtolus tamen *Rom. XIII.* & Petrus *1. Ep. II, 13. 14.* iſtis obtemperare mandat. Quia Evangelium & ſtatus Chriſtianorum, ſtatum civilem rerumque publicarum nec alterat, nec abolet, nec jura imperandi

tol-

tollit. Id, quod *B. Pufendorfius* libr. de *Habitu Religionis Chr. ad ſtatum civilem* egregie demonſtravit.

§. XL.

De *legibus Eccleſiaſticis*, quæ a ſummis imperantibus, qui Chriſto nomen dederunt, propter cultum Dei externum & diſciplinam morum feruntur, itidem dubitandum non eſt, quin Chriſtianos in conſcientia obligent. Quia hoc jus Eccleſiæ eſt, cujus ſupremum membrum Chriſtianus Princeps eſt. Hinc Principes Chriſtiani illud ceu ſummi Epiſcopi a Conſtantini M. ævo merito exercuerunt, (ap. *Euſeb. de vit. Conſt. l. IV. c. 24.*) donec imperatorum conniventia, Epiſcopi Romani id ſibi arrogarint; quod tn. poſt reformationem Lutheri Status Proteſtantes ſibi jure meritoq; iterum vindicarunt, v. *H. Grot. libr. de imperio Summar. Poteſt. circa ſacra*, quem *Cl. Sarravius* epiſtol. ad Salmaſium *illuſtre doctrinæ exquiſitioris monumentum* vocat, & *Seldenus* de *Synedr. vet. Ebræor. l. 1. c. 10.* inſigniter laudat. Quo præſuppoſito inter Proteſtantes dubium non eſt, Princeps poſſe leges quoque eccleſiaſticas condere de rebus mediis, & jure divino licitis ceremoniis, quibus cultus Dei externus εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ordinetur, *1. Cor. XIV, 40.* Confer *Hülſemanni Breviar. cap. XX.* §. 7, 8.

§. XLI.

Objectum tamen *legum eccleſiaſticarum* non ſunt *fidei dogmata* aut *ſacramenta*, ſed res mediæ, ritus & ceremoniæ, quibus in cultu Dei externo opus eſt, ut decorum certusque ordo morum in Eccleſia, tum a miniſtris verbi, tum eorum auditoribus in ſacris functionibus obſervetur, populusque ad majorem ſacrorum reverentiam excitetur; quippe qui religioſis ritibus externis ſæpe magis, quam ipſa doctrina capi & commoveri ſolet. Abſurdi enim ſunt, qui zelo, ſed non ſecundum ſcientiam abrepti, ex Chriſti eccleſia omnes ceremonias, quæ in S. literis non ſunt mandatæ, eliminatas cupiunt; cum Eccleſia paucis primum ritibus inſtructa fuiſſet, ad quam ſimplicitatem ac puritatem eam ſic revocari poſſe, falſo perſvaſum habeant. Quo

tamen conceſſo frænoq; ordinis laxato, omnes prudentiores obſervarunt, quantas Anabaptiſtæ & Sociniani rixas & turbas paſſim cum periculo ſanæ doctrinæ & eccleſiæ turbatione excitarint. Certe ordinem & decorum in externo cultu, atque in eccleſia conſtituta ſervari, Deus qui autor ordinis eſt, ſemper voluit. Quapropter Paulus quando eccleſiam Chriſti plantaverat, ordinem etiam conſtituit, & illum ab aliis quoque ſervari voluit; quippe ſine quo nulla ſocietas eſſe diuque conſiſtere poteſt. Illi equidem ἄτακτοι obtendere ſolent, hac ratione traditionibus Pontificiorum iterum locum fieri in noſtris eccleſiis. Enimvero non eſt, ut ab illo nobis malo hac in parte metuamus; ſi quod in *Auguſt. Confesſione de Poteſtate eccleſiaſtica Abuſ. VII.* præcipitur, rite obſervetur, & effræni hominum temeritati per leges boni ordinis modus ſtatuatur, dummodo *opus operatum* vitetur. Nam Pontificiorum traditiones dogmaticas, quæ Scripturæ S. perfectioni derogant, & ceremonias, quæ præcepta Dei de vero ejus cultu obſcurarunt, aut eum in ſuperſtitionem verterunt, dudum eſt, quod noſtrates, ut carnificinas conſcientiarum proſcripſerint. v. *Aug. Conf. de Abuſ. c. III. IV. V. ſeqv.*

§. XLII.

Non tantum vero conſcientia legibus divinis & humanis, ſed etiam peculiari *voto* hominis animo deliberato in re licita facto obligatur, ad id, quod quis promiſit præſtandum. Nam etſi quis ad rem juſtis legibus jam præceptam aut vetitam obligatione debita obſtrictus ſit, ut illud vel faciat vel omittat; novo tamen voti aut juramenti vinculo arctiore, Deo obſtringere ſe quis poteſt. Ita enim Jacobus patriarcha vovit, *Deum ſuum fore Jehovam*, quem unice coleret, licet ante hoc votum, ad id jam obligatus eſſet, *Geneſ. XXVIII, 21.* & David *juravit, ſe juſta Dei judicia cuſtoditurum eſſe*, Pſalm. CXIX, 106. Nempe religioſus homo quandoque pio zelo incenſus, ut ſincerius & conſtantius Deum colat timeatque, aut peccandi occaſionem vitet, ſibi novum velut vinculum per votum ſponte injicere poteſt, ut

iſta

iſta mala in poſterum enixius fugiat. Tale votum, etiamſi in rebus per ſe adiaphoris & mediis fiat; obſtringit tamen voventem æque ac in rebus neceſſariis obligat. Quia Deum omniſcium vel teſtem aut vindicem, ſi fallat, in voto invocat; ac adeo ejus majeſtatem & juſtitiam revereri tenetur: ex. gr. ſi quis certam pecuniæ ſummam quotannis in pauperes erogare, ſi ad evitandam ebrietatem conviviis publicis non intereſſe, voto ſe adſtrinxit; ad id ſervandum, inquam, per conſcientiam obſtrictus eſt, *Eccleſiaſt. V, 3.* Confer *Durrii Theolog. Moral. cap. II. part. 2. §. 44. ſeqq.*

§. XLIII.

Sed viſa *norma* & *fundamento* decidendi caſus conſcientiæ; ſupereſt, ut de *modo* ſeu *forma* atque *autoritate deciſionis* quædam addamus. In *Modo* primum obſervandum eſt, ut ante omnia *Status quæſtionis moralis rite formetur*; deinde *omnes quæſtiones circumſtantiæ morales attendantur atque expendantur*; an manifeſtis legibus, an ſanæ rationi in hac vel illa actione congruant, aut repugnent; ne quod ſæpius accidere ſolet, reſponſio interrogatis minus reſpondeat.

§. XLIV.

Quod actionis *circumſtantias* attinet *morales*, illæ ex trito verſiculo notæ ſunt:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

In quibus principales ſunt, *quis? quid?* & *cur?* ſeu cauſa *Efficiens, materia*, & *finis* actionis. Ceteræ, quæ de *inſtrumentali* ſeu *miniſteriali* cauſa, (*quibus auxiliis?*) aut de *forma* & *modo* (*quomodo?*) & circumſtantia *loci* & *temporis* (*ubi? quando?*) quærunt, minus principales circumſtantiæ ſunt, tantumque momentum in dijudicandis actionibus humanis non habent, ac illæ priores.

§. XLV.

Paucis igitur de his ſingulatim videbimus. *Prima* (*quis egit?*) cauſam efficientem vel autorem actionis notat. Hic in genere eſt homo ſanæ mentis compos, qui ſuo gaudet agendi arbitrio & communisſimas juſti & injuſti regulas & ſcire pot-

 eſt

eſt & debet. Is, cum ob ſtatum *ætatis*, vel *vitæ* vel *officii* varie diſtingui poſſit, illius quoq; ætas, conditio & ſtatus ſimul conſiderari debent. Jam fingamus, idem delictum, v. gr. ſcortationem admiſiſſe adoleſcentem, ſenem, vel ſacerdotem; gravius peccavit Senex aut Sacerdos, quam adoleſcens. Quia hic propter affectuum intemperiem non ita adverſus hoc peccati genus cenſetur præmunitus, ac forte ſacerdos aut Senex aliquis eſſe debet. Ita, ſi quis de paupere plebe furtum commiſit; non ita graviter peccavit; ac ſi illud aliquis ex civium aut ſacro vel doctorum ordine illud patravit. Quia hic, aut iſte non tantum leges de furto vitando melius noſſe, atque ab illo alios etiam abſterrere debet, quam forte plebejus. Hanc ob cauſam in S. literis ſacerdotes legisq; periti gravius ob peccata objurgantur, quam populus, *Jerem. c. V, 4. 5. c. XXIII, 11. Ezech. XIII, 3. 4. 5. 6. 7.*

§. XLVI.

Secunda circumſtantia principalis eſt *materia actionis*, circa quam agens verſatur: illa eſt vel res aut actio vetita, aut mandata, aut permiſſa. Ubi quod priores duas ſpecies materiæ attinet, jam ex ſupra dictis liquet, quod vetita actio ſit omittenda, & mandata facienda: Sed permiſſa ex circumſtantiis metienda; an hic & nunc absque ſcandalo fieri poſſit. Ex. gr. ſtipem in pauperes erogare & permiſſum & præceptum eſt: Sed ſi quis de alieno aut bonis male partis elargitur eleemoſynam, actio ratione materiæ fit mala; de ſuo enim quis liberalis eſſe debet. Et Deus hac in parte etiam indicavit, quid ſit bonum, & quid ab homine requirat, *Mich. VI, 8.* Ita ſi materiæ hymni aut precum, quibus Deus celebrandus, immiſceantur res & verba profana vel ſuperſtitioſa, hymnus aut preces ob materiam etiam malæ fieri poſſunt.

§. XLVII.

Tertia circumſtantia eſt *finis*, qui ex intentione agentis, cujus voluntas movetur ad agendum, æſtimatur. *Intentio* autem eſt vel bona vel mala: *Bona*, ſi voluntas intendit in finem per juſta & licita media obtinendum: *Mala*, ſi per injuſta media

dia intendit *finem*: ex. gr. ſi qvis furetur, ut materiam eleemoſynarum habeat: tum medium, quia iniqvum, actionem reddit malam, etſi finis ſit bonus. Sicut contra ſi quis de ſuo largitur eleemoſynam aucupandæ gloriæ cauſa; actio ob finem fit mala, licet medium ſit juſtum. Qvod Chriſtus ipſe *Matth. VI, 1. 2. ſeqq.* nos exemplo Phariſæorum docet, itaque *intentio* & *finis* ſolus non facit, ut actio ſit moraliter bona. *Nam non ſunt facienda mala, ut eveniant bona, Rom. III, 8. Eccleſiaſtic. XXXIV, 21. 23.* *Bonum* enim ex *cauſa integra*, malum ex quolibet defectu æſtimari debet. Sic v. gr. ſit aliquis, qui male intelligat verba Pauli, *Rom. V, 20.* (*ubi abundavit delictum, ibi ſuperabundavit gratia*) & inde colligat: Ergo cumulemus peccata ad indurationem usque totalem, *ut ſuperabundet gratia Dei*: Qui finis ſane bonus & omnibus etiam Epicuræis gratus eſt. At medium non eſt bonum & licitum, (nempe peccatorum accumulatio) quia Apoſtoli ea mens non fuit, ac ſi temeraria multiplicatio & continuatio peccatorũ, gratiam Dei redderet abundantiorem; ſed ſermo illi eſt de cognitione & ſenſu peccatorum multiplicium ex lege, quem animo vere contriti ſerioque dolentes ex legis divinæ transgreſſione ſentiunt, ac gratia ideo opus habent. Sicuti ipſe Apoſtolus hanc improborum & τῶν ἀσυνέτων conſequentiam redarguit ſequenti ſtatim *Cap. VI, 1. 2.* Ergo hæc ſententia Pauli hunc finem a Carnaliſtis, aut, qui gratiam Dei ad ἀσέλγειαν improbe trahunt (*Jud. Epiſt. v. 4.*) male allegatur & peſſime adplicatur. Bene *Auguſtinus* libr. *contra Mendacium cap. 7.* ſcribit: *intereſt quidem plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intentione quid fiat: Sed ea, quæ conſtat eſſe peccata, nullo bonæ cauſæ obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt.* DEus ſane Uziam *2. Sam. VI.* qui *bono fine*, ſacro vaſi manum admovit, ne forte arca fœderis in terram excuteretur graviter punivit, quod ante edixerat, arcam humeris ſacerdotum geſtandam, remque ſacram attingere aliis non licere, *Num. VI, 9. c. IV, 15.* Quapropter inſuper habito bono fine, Uziam mortis ſupplicio affecit, *2. Sam. VI, 7.*

§. XLIIX.

Reliqvæ *circumſtantiæ* actionis minus principales, etſi tantum momenti ad æſtimandam iſtius moralitatem non habeant, quam modo dictæ tres illæ priores; attamen etiam non prætereundæ ſunt, quando judicium de actu aliquo ferendum eſt. Nam 1.) circumſtantia *medii* vel *cauſæ inſtrumentalis* aut *miniſterialis* actionem vetitam magis aggravare poteſt; puta, ſi autor actionis per ſe malæ, inſtrumento inſolito aut ſacro utatur, exempl. grat. ſi quis vaſis ſacris utatur ad ebrietatem, *Daniel. V, 1. 2. ſeqq.* aut ſi quis innocentum & ſimplicium hominum, qui ſceleris iniquitatem non intelligunt, opera ac miniſterio ad ſcelus patrandum abutatur; illis forte perſvadendo, operam hanc ſibi commodatam non eſſe nefariam, adeoque eos decipiat; aut ſi illi, qui neſciunt miniſterium in re mala etiam crimen eſſe, minis ab aliquo ad ſocietatem ſceleris trahantur. Quorum exempla in hiſtoria paſſim ſunt obvia. Tales enim autores criminum non tantum ſe, ſed ſæpius etiam adjutores ſuos ante non malos, peccatis involvere ac adeo ſeducendo eos *majoris* culpæ & pœnæ reos fieri, quam ſi ſoli peccaſſent, manifeſtum eſt.

§. XLIX.

Secundo, *circumſtantia* de *modo*, (*quomodo*) malum aut ſcelus patratum eſt) non negligenda venit. Cum ſi ille aſtutiam aut calliditatem agentis prodit, ſimul plenum & præmeditatum male agendi propoſitum animi arguat; quod non ex cœco animi impetu abreptus aut præcipitanter animoque minus deliberato egerit. Ideo in æſtimanda moralitate & culpa actionis contracta, *modus agendi* prætermitti haut debet. Scelera enim & peccata callide præmeditata, gravioris culpæ eſſe, quam inconſultæ præcipitantiæ, ex *2. Sam. XI, 2. 6. ſeqq. 25.* & *Act. XXVI, 10. 11.* colligi poteſt.

§. L.

Tertio, circumſtantiæ *temporis* & *loci*, (*quando? & ubi?*) etſi actum ex objecto bonum nequeant convertere in malum; tamen malas actiones ideo adaugent; quod nullam reveren-

tiam *loci* & *temporis ſacri* in animo agentis prodant: ut ſi quis in templo aut alio loco ſacro, & quidem tempore ſacro, (ut ſabbato aut die feſto) contra leges ſacrorum ſcelus patret, ſicque ſimul ſcandalum profanationis ſacrorum publice præbeat, *Num. XIX, 20. Ezech. V, 11. Luc. XIX, 46.*

§. LI.

Circumſtantiis his expenſis omnibus, e quibus actiones liberæ bonitatem aut malitiam ſuam ſumunt; conſequitur, quod nulla actio bona & juſta cenſeri queat, niſi quæ, prætERquam, quod e recta vel certa, aut minimum probabili conſcientia prodeat, bona quoque ſit ex objecto & reliquis circumſtantiis legibus rectæque rationi congruentibus. Quia *bona* requirit integram cauſſam, & *malum* e quocunque defectu provenit.

§. LII.

De rebus mediis ſeu adiaphoris, quæ nulla lege præcipiuntur aut vetantur, Apoſtolus nos informat, quod illæ ex circumſtantiis ἀδιαφορίαν amittere poſſint. Puta, ſi iſtæ ob malum finem urgentur, ut res neceſſariæ. Ita Phariſæi *Matth. XXII, 23. 24.* & Judæi facti Chriſtiani, ceremoniales quasdam leges, a quibus per Chriſtum liberati erunt, adhuc ſervatu ad ſalutem neceſſarias poſtulabant. Sed Apoſtolus ad *Galatas II, 3. c. V, 1. 2. VI, 12. 1. Corinth. VII, 10* eos gravisſime corripit, quod libertatem hanc, in neceſſitatem ſaluti noxiam veterent. Sic cum idolothytis veſci Chriſtianis in fide firmis liceret; propter infirmos in fide, iisdem abſtinere ob ſcandalum præcipit, *1 Cor. VIII, 8. 9. ſeqq.* Regulas hac de cauſſa Rom. XIV. circa uſum & abuſum rerum adiaphorarum obſervatu neceſſarias Chriſtianis præbet, ne per temerariam mutationem forte infirmorum conſcientia lædatur. Confer *Auguſtin. Epiſt. 118 ad Januarium & Epiſt. 86:* qua reſponſum ſibi ſuæque matri ab Ambroſio redditum commemorat.

§. LIII.

Nimirum prudentia his in rebus opus eſt Chriſtiana, cujus

jus regula eſt, oculata charitas, Eccleſiæque utilitas, quas reſpicere oportet Chriſtianum, quando de adiaphoris vel retinendis vel abolendis agitur. Nempe ſi in abuſum libertatis chriſtianæ, vel ut neceſſaria ad cultum Dei ab adverſariis urgentur; vel ſi per eorum abolitionem inſidiæ veræ doctrinæ ſtruuntur; tum ex regula Paulina adverſariis hac in parte cedendum non eſt, *Galat. II, 5, c. V, 1. Rom. XIV, 13. 1. Cor. VIII, 9.* confer *Form. Concord. c. X.*

§. LIV.

His præſtructis, videre eſt, quod quidam caſus conſcientiæ ſolutu faciles ſint; nempe ſi eorum determinatio in ſ. literis vel αὐτολεξεὶ habetur, aut liquida conſequentia inde probari queat; ita, ut in lege divina morali tales actus, circa quos dubium oritur, vel expreſſe vel virtualiter mandati, aut prohibiti ſint. Si autem, ob varias incidentes circumſtantias non ſtatim conſtat; an tales etiam legi divinæ Deique præceptis congruant, an non; opus eſt prudentia & judicio morali practico, quo circumſtantiæ rite expendantur omnes, antequam reſolvantur aut decidantur: ne iisdem poſthabitis, judicium forte ex præjudicio autoritatis humanæ magis, quam jure divino fiat. Cujus generis deciſiones in Caſiſtarum libris, multos reperire licet.

§. LV.

Multi hic quidem ad judicium unius inſignis & autoritate in Eccleſia valentis doctoris, aut exempla piorum provocare ſolent, atque in iis ſatis præſidii quoad ſecuritatem conſcientiæ ſe invenire poſſe arbitrantur. Enimvero illi non videntur ſatis conditionem humanam virorum etiam præſtantium & piorum conſideraſſe. Nam omnes mortales etiam doctiſſimos & multa autoritate inſignes non minus erroribus, quam peccatis obnoxios eſſe, ac adeo tam in diſcernendo vero & falſo, quam bono & malo fallere poſſe, ſæpiusque fefelliſſe, quis eſt, qui neſciat? Quapropter illi errant, qui ex ſtudio earum partium, quibus ducuntur & earum odio, quibus ſe non addictos

pro-

profitentur, verum & falſum, juſtum & injuſtum metiri ſolent. Confer 2. *Timoth. IV. 3. Jud. Epiſt. v. 16.* Deinde, quod piorum exempla & facta in ſacra ſcriptura attinet, illa ob variantes factorum circumſtantias, in regulam juſtitiæ perperam ſæpius trahi ſolent: Cum illa ſæpe minus recte facta ſint, aut heroica fuerint. Proinde *Auguſtinus* bene *libr. contra mendacium c. 9. Hæc*, inquit, *quæ in ſcripturis ſanctis legimus, non ideo, quia facta credimus etiam facienda credamus: ne violemus præcepta, dum pasſim ſectamur exempla.* Ubi mox ſubjicit: *unde conſtat, quod non omnia, quæ a ſanctis & juſtis viris legimus facta, transferre debemus ad mores.* vid. ſupra §. 29. Exempla enim, ut tritum illud dialecticorum habet, *magis illuſtrant, quam probant.* Quare iſti etiam, qui non expenſis ante omnibus facti circumſtantiis, exemplorum ſimilitudine præpropere humanas actiones dijudicant, valde impingunt. *Quintilianus l. VII. Inſtit. proœm.* obſervavit: tot *ſeculis nullam repertam eſſe cauſam, quæ ſit tota alteri ſimilis.* Unde quid de præjudiciorum, quæ vulgo allegari ſolent, autoritate in decidendis caſibus conſcientiæ habendum ſit, ſimul intelligi poteſt. confer *D. Ziegleri Dicaſt. Concluſ. XIII. §. 23, 24.*

§. LVI.

Ad *legem* ergo & ad *teſtimonium* hac in parte ſemper attendendum eſt, quando quæſtio moralis ſeu caſus conſcientiam attinens, reſolvendus venit, *Eſ. VIII, 20. Deciſio* tamen caſuum ab *informatione* conſcientiæ dubiæ aut erroneæ diſtingui poteſt: *Illa* liquida demonſtratione juris, quoad omnes circumſtantias morales conſtat, ex qua bonitas vel iniquitas actionis demonſtratur; *hæc* ſæpius ex rationibus topicis & probabilibus petitur; quando nimirum circa res medias aut per ſe indifferentes, dubia ab indoctis & ſcrupuloſis moventur. Cujus generis caſus multi in *Manuale Quæſtion.* (ut vocantur) *illuſtrium Prüekneri* occurrunt. *Deciſiones* autem ſolidis juris divini fundamentis ſubnixæ *conſcientiam* reddunt certam. Nam per *deciſionem* ſen-

tentia in S. literis de hac vel illa quæſtione revelata & per juſtam interpretationem eruta exprimitur. Hinc recte *Melchior Canus* L.L. libr. V. c. 5. ſcribit: *Omnium conciliorum deciſionem nihil aliud eſſe, quam interpretationem deciſionis in S. canone jam praexiſtentis.* Itaque autoritas deciſionis in rebus fidei & morum factæ, non ab autoritate hujus vel illius collegii prudentum aut Presbyterii, ſed rationibus & argumentis ex Scriptura S. petitis & demonſtratis pendet. Confer. *Hülſemanni Breviar. c. XIIX. theſ. 13. & D. Ægid. Hunnii Exam. cap. 3. libr. 3. Bellarmin. de V. D.*

§. LVII.

Circa informationem vero conſcientiæ in rebus dubiis, duæ præcipuæ *regulæ generales* obſervari merentur. Prima eſt: *Si duæ ſint de re aliqua ſententiæ diverſæ, quarum neutra legibus directe adverſetur; illa, quæ tutior videtur, eligenda eſt. Hæc autem vocatur, ex qua commodum magis, quam incommodum provenire cenſetur.* *Secunda* eſt: *in rebus parvi momenti, ubi utrinque rationes probabiles adſunt, utrumlibet ſalva conſcientia eligi poteſt.* Si autem res majoris eſt momenti pars tutior ſemper eſt præferenda: ut ſi quis alterius imperio eſt ſubjectus, is juſſa & mandata ſuperiorum in rebus talibus potius, quam prudentum autoritatem ſequi debet: cum in theſi certum ſit, juſſa imperantium, quæ non aperte juri divino repugnant, capeſſenda eſſe; etſi forte reſponſa prudentum, quoad actus hujus vel illius exercitium, rem aliter definiant. Tutior enim pars hic eſt, ſummis imperantibus parere, *Rom. XIII, 2. ſeqq.* Confer *Puſendorfii l. 1. de J. N. & G. c. 3. §. 6.*

§. LVIII.

In *conſcientia* autem *dubia*, ubi duo mala proponuntur, quorum unum eſt *damnoſum*, alterum *morale*; illud, non vero hoc eligendum eſt. Melius enim eſt, malum damni pati, quam

malum morale h. e. peccatum patrare, *1. Cor. VI, 7.* Si autem ſimul duo mala moralia, quorum aliud majus, alterum minus objiciuntur, neutrum eſt eligendum. Quia omne peccatum vetitum eſt, *Jacob.* II, 10. & obligatio ad obſequium Deo præſtandum, ſemper obligationi aut neceſſitati humanæ præferri debet, *Act. IV, 19. & V, 29.* confer *Dannh. Colleg. Decal. Diſp. 8.* §. 27. 28. De *ſcrupuloſa conſcientia* exuenda Pontificii Moraliſtæ varias tradunt regulas; ut ſi ſcrupulus ex atra bile ortus, ſvadent medicamenta; Si ex levi ratione, dicunt, ſcrupuloſis acquieſcendum eſſe in ratione probabili, vel in bonorum conſvetudine, quæ tanquam vitæ regula ſit. Præterea diſſvadent otium; quia illud phantaſiam cogitationibus ſcrupuloſis impleat. Sed tutius nobis remedium videtur, meditari verbum Dei, ejusque gratiam & lumen expetere, quo iſtæ mentis nebulæ diſpellantur, v. *Pſalm. XCIV, 19. & CXIX, 98. ſeqq.* confer *Jo. de Alloza Flores Summarum* ſive *Alphabetum Morale* p. 687. & *Medullam Theologiæ Moral. Hermanni Buſenbaumi l. 1. c. 3.* nec non *D. Kœnigii Caſ. Conſc. proœm. p. 13. ſeqv.*

§. LIX.

Rectæ & erroneæ conſcientiæ regulæ ſunt verbum Dei *Pſ. CXIX, 9. 15. 24. 27. 30. 59. 98. 105.* & leges, non vero opiniones & ſententiæ, quas plures ſæpenumero ἀσύνετοι fovent. Nam ut multitudo conſpirantium circa determinationem veri & falſi; ſic & circa determinationem boni & mali, juſti & injuſti, ſine liquidis argumentis conſcientiam certam & tranquillam reddere nequit; quia illa fallere poteſt, imo ſæpe fefellit. Igitur Apoſtoli præceptum hic bene obſervandum eſt, *1. Cor. VII, 23. ne eſtote ſervi hominum.* Exemplum memorabile apud *Socratem H. E. l. 1. c. 11.* occurrit: Cum in Concilio Niceno Epiſcopis viſum eſſet novam legem in Eccleſiam inducere; ut quicunque in ſacrum ordinem allecti eſſent, id eſt, epiſcopi, presbyteri & diaconi, ab uxorum, quas cum laici eſſent, matri-

monii jure ſibi ſociaverant, concubitu abſtinerent; *Paphnutius* in medio epiſcoporum ſurgens contradixit, *non eſſe imponendum clericis & ſacerdotibus grave hoc jugum: honorabiles nuptias & torum immaculatum eſſe*, dicens: *ne ex nimia ſeveritate damnum potius inferrent eccleſiæ.* Quæ cordati viri ſententia juſtis rationibus ſuffulta prævaluit. Et hac de cauſa fruſtra ſunt, qui vulgi more in decidendis controverſiis fidei & morum, conciliorum canones aut decreta, vel reſponſa, quæ juris divini regulis non munita ſunt, tuto nos ſequi poſſe arbitrantur. Confer *Dannh. Colleg. Dec. p. 920.* & *D. Kœnigii Caſus Conſc. Proœm. p. 9. ſeqq.*

§. LX.

Sed omisſis hic aliis regulis, quæ *ſpeciales* vocantur, quædam tantum exempla caſuum non raro incidentium, velut coronidis loco adponere juvat. Primus ſit: an *Cajus, qui forte ex voluntate parentum Theologiæ ſtudio incubuit, ac ſemet miniſterio eccleſiaſtico præparavit, ſalva conſcientia id animi propoſitum mutare, aliudque ſtudii genus, ſive medicum illud ſit, ſive juridicum, amplecti queat?* Ad hanc quæſtionem determinandam, præſuppoſita quædam notanda ſunt. *Primum* eſt, quod Cajus in curriculo ſtudii theologici deprehendere cœpit, ſe nec ratione virium corporis, nec animi & inprimis memoriæ labilis idoneum eſſe muneri eccleſiaſtico aliquando gerendo: 2.) ſe etiam circa officii eccleſiaſtici partes aliquando obeundas, multos animo ſcrupulos concepiſſe, quos ſibi exuere nondum licuerit. His cauſis præſuppoſitis, Cajo ſalva conſcientia ſtudium ante cœptum mutare licere arbitramur. Nam ad ſacrum miniſterium obeundum debita requiritur ἱκανότης, (*2. Timoth. II, 2.*) & *aptitudo* tum corporis tum animi, quæ præter dona adminiſtrantia & ſanctificantia, etiam ſenſuum integritatem vegetamque memoriam & vocem claram atque diſtinctam poſcit: quibus deficientibus donis naturæ & gratiæ, nemo eccleſiaſtico munere bene defungi poteſt. *Deinde* ſi ſcrupulis præterea animus

Ca-

Caji de partibus officii eccleſiaſtici, quæ juxta publicas eccleſiæ leges determinatæ ſunt, occupatus eſt; ita, ut per aliorum informationem iisdem liberari nondum potuerit; tutius tum multo eſt abſtinere ab hoc ſtudio, cujus praxin & uſum, ob ſcrupulos animi graviores enatos tractare extimeſcit. Melius enim eſt, tale munus ſacrum non aggredi, quam, illo ſuſcepto, poſtea ſemper fluctuare aut hærere, an hæc vel illa muneris pars legibus eccleſiaſticis præſcripta, juri divino ſit conveniens, an non? quia dubitante conſcientia nihil agere licet. Talis igitur ἀπορητικὸς & ſcrupuloſus vir nec ſuæ nec auditorum, quos informare debet conſcientiæ recte conſulere aut eandem informare poteſt. Si vero Cajus ſupra dictis defectibus haut laborat, ſed ex alia cauſa ſtudium Theologiæ abdicare vult; puta, ut liberius, quam clericum decet, vivere aut ut ad majores dignitates adſpirare, opesque acquirere poſſit; manifeſtum eſt, eum peccare; cum bonum propoſitum aut inſtitutum malo fine mutet. Nam huc etiam adplicari poteſt illud Chriſti, *Luc. IX, 62. Nemo, qui manu ſua admota aratro reſpexerit ad ea, quæ retro ſunt, aptus eſt regno Dei.*

§. LXI.

Alter caſus ſit: an quis *munus ſacrum ſibi forte oblatum ſed cui ſemet, inſtituto dotium animi ſcrutinio, imparem eſſe ſentit, ſalva conſcientia acceptare poſſit?* Quod negandum videtur: 1.) Quia ἱκανότης, quæ ex donorum animi, muneris fini proportionatorum ſufficientia æſtimatur, neceſſaria eſt; præſertim ſi amplum aliquod Eccleſiæ munus ſit, cui gerendo notitia qualiscunque credendorum & agendorum cum trivialibus ſcholæ controverſiis ex compendiis aut collegiis manuſcriptis fortean hauſta non ſufficit; ſi maxime facultate ex cathedra coram populo de ſacris rebus differendi polleat. Nam præter eruditionem theologicam & eloquendi facultatem, cum inculpata vita donisque ſanctificantibus, prudentia eccleſiaſtica requiritur, quæ

experientia tum aliena ex libris, tum propria rerum ſingularium in Eccleſia contingentium notitia & praxi comparatur. Ut enim quivis miniſter eccleſiæ minoris gradus futurus, non tantum Evangelium prædicare & ſacramenta adminiſtrare debet, ſed etiam, quæ magna pars muneris eccleſiaſtici communis eſt, ſcire *agenda*, quæ hoc vel illo loco & tempore in eccleſia, fidelibus conveniunt; ita maxime hæc decet eum, qui non tantum parvo cœtui præeſſe, ſed plurium particularium eccleſiarum curam gerere debet: Quia antiſtiti tum aliorum paſtorum vitæ, tum doctrinæ & diſciplinæ cura ſimul incumbit. Partium autem hujus muneris, ſi imperitus quis eſt, quo fructu & commodo eccleſiæ, eodem defungi poterit? in tali igitur caſu, clerici renitentes magis, quam ambientes laudantur, v. *D. Ziegleri libellum de clerico renitente.* Ac proinde, cum non quivis cetera licet doctus rerumque & litium ſacrarum peritus, (ut vulgus putat) antiſtitis muneri idoneus ſit; quisque vires ſuas & dotes animi explorare ante tenetur, quam munus etiam ultro oblatum humeris ſuis imponi patiatur. Multi quidem illo trito conſcientiam ſuam ſolari ſolent: Wen Gott ſchickt / den macht er auch geſchickt. Sed is prius in conſcientia ſua moraliter certus eſſe debet; an ſua vocatio *effieienter* ſit divina; an non potius *permiſſive* talis. Deus enim in pœnam quandoq; permittit, ut conſiliis humanis inepti malique eligantur, *Eſ. III, 2.* Confer *D. Kœnigii Caſ. Conſcient. p. 739. ſeqv.*

§. LXII.

Utrum miniſter Eccleſiæ, ſalva conſcientia, posſit errantem aut peccantem, publice in ſuggeſtu coarguere, quem non prius de errore aut peccato privatim admonuit aut corripuit?

Ad hunc caſum cum diſtinctione reſpondendum eſt. Nam 1.) errores & peccata diſtinguenda ſunt, quorum aliqua ſunt *publica* & *notoria*; quædam ſunt *privata* minúsque nota, aut forſan ex incerto adhuc ſparſo rumore innotuerunt: *Illa* poſſe, imo debere publice coargui, Apoſtolus

1. Ti-

1. Timoth. V, 20. 21. docet: eos *qui peccant*, ait, *in conſpectu omnium argue, ut & reliqui metuant: verſ. ſeqv.* addit obteſtationem graviſſimam, ut Timotheus id *ſervet ſine præjudicio, nihil faciens in alteram partem inclinando.* Idem Apoſtolus *2. Timoth. IV, 2.* illi præcipit, in correptione paſtorali inſtare εὐκαίρως, ἀκαίρως, *tempeſtive, intempeſtive: argue, objurga, exhortare, cum omni patientia & doctrina:* confer *Eſ. LVIII, 1. c. LXII, 6. 7. Hoſ. V, 1. 2.* Quæ autem peccata nondum ſunt notoria, aut ex incerta fama l. ſuſpicione ſparſa, non licet continuo ceu certa adductis circumſtantiis, quæ incertæ ſunt, publice coarguere, ſed prius inquirere decet; an ita habeant. Quia famæ innocentum parcendum eſt, nec omnibus rumoribus ſparſis fidendum *Siravid. XIX, 14. 15. 17.* intereſt etiam autoritatis paſtoralis, ne quæ fando ex rumuſculis quis percepit, ſtatim pro veris vendidet, ac propalet, eoqve ſe nimis credulum aut imprudentem eſſe prodat. Imo, ſi rumor ex ſignis valde probabilibus pro vero etiam a multis habeatur; Chriſti regula *Matth. XIIX, 15. 16. 17.* hac in parte obſervanda venit; nempe ut errantem & peccantem prius privatim compellet eumque delicti ſui admoneat atque amice corrigat prius, quam publice eum coram coetu coarguat. Quapropter 2.) circa *modum* correptionis notandum venit, quod *gradus* illius a Chriſto *loc. cit.* præſcripti non tantum ſervandi ſint; ſed oportet quoque miniſtrum verbi, in elencho morali & doctrinali moderationem animi ſtylique adhibere, *2. Timoth. IV, 2. Galat. VI, 1.* ne peccantes acerbis dicteriis ſugillando aut individuifice deſcribendo publice proſtituat aut diffamet eosq; exacerbet magis, quam emendet. Dignum hic obſervatu *D. Kœnigii l. de Caſ. Conſc. p. 747. ſeqv.* monitum eſt: *interim jubemus,* inquit, *concionatores, zelum habere cum conſcientia, affectibus non indulgere, animo ulciſcendi aut injuriandi ſuggeſtum non conſcendere; ſuas reprehenſiones, ex amore gloriæ Dei & deſiderio proximi ſalutis, non* πρὸς ὕβριν, ſed πρὸς ἐπανόρθωσιν *inſtituere, intra modeſtiæ limites ſe continere, & ſummopere cavere, ne populum inter ſe committant, aut adverſus magiſtratum ſuum acu-*

ant.

ant, hujus labeculas populo ſpectaculo exhibeant, & quem fulcire omnibus modis debebant, de honore & faſtigio, in quo Deus magiſtratum collocavit, præcipitent & dejiciant; atque ſic deprehendantur moroſi, rixoſi & tumultuoſi, qui videri volebant unice zeloſi. Multa hac in parte præcepta & monita ſingularia *noſter Hülſemannus Tract de Jure & Moderatione correptionis Fraternæ* ſuggerit, quæ legi heic & obſervari merentur. Zelus enim prudenti moderatione regi debet, *Rom. X, 2, Galat. IV, 17. 18. Greg. de Valentia Diſput. III. Qv. X. puncto V. §. quarto*, ſex quidem caſus deſignat, in quibus non ſit ſervandus ordo correptionis à Chriſto præſcriptus: *Certum eſt*, inquit, *in ſex caſibus non eſſe modum illum ſervandum: 1.) Si peccatum proximi ſit publicum, quod vel publica infamia jam ſit divulgatum vel in judicio convictum, vel in aliqua vicinia aut collegio, aut communitate jam compertum eſt: 2.) Si etiam occultum cedat in damnum totius communitatis, & periculum ſit in mora, ne quis ſperet, ſe ſua privata monitione impediturum malum; 3.) Si occultum in majus damnum ulli vel pluribus cedit, quam eſt fratris illa ignominia, quæ famæ ejus ex delatione ad ſuperiorem provenit: 4.) Quando peccatum etiam occultum ſua natura contagioſum & exitiale eſt, ut hæreſis: 5.) Si frater ob majorem profectum ſpiritualem renunciaverit gradibus a Chriſto inſtitutis, & malit illico deferri ad ſuperiorem, ut efficacius & melius emendetur, quam a fratre privato: 6.) Quando ob aliquam circumſtantiam concurrentem prudenter judicari poteſt; ordinem Chriſti vel omnino vel ex parte futuram inutilem ad finem correptionis, qui eſt emendatio proximi. Nam fruſtra niti, & nihil aliud laborando quam odium quærere, extremæ dementiæ eſt.* Sed de his caſibus memoratis, quos alii Caſiſtæ ita etiam recenſent *Hülſemannus Tract. citato § XII. n. 272.* limitationes & cautelas prudentes habet, quas legere & animadvertere hac in parte conſultum eſt.

Nos DEum precamur, ut nos vias ſuas ex verbo ſuo doceat, quo *myſterium fidei teneamus in pura conſcientia.*

S. D. G.